

Die Barbertonlyn

Barberton is in 1884 gestig en was die middelpunt van die Kaap-goudvelde. Dit lê voor die hand dat hulle daar spoedig op 'n spoorwegverbinding aangedring het. Die NZASM het deur opmetings vasgestel dat bereiking van die Hoëveld vanuit die Laeveld oor Barberton nie moontlik was nie. Wel was die Maatschappij bereid tot aanleg van 'n afsonderlike lyn vanaf die Oosterlyn na Barberton. In Junie 1890 is die oorspronklike konsessie aan die NZASM verleen, deur die regering en Volksraad gewysig. Hulle het die NZASM onder meer verplig om 'n sylyn na Barberton aan te lê. Eers twee jaar later het 'n kombinasie van belanghebbendes in Barberton onder leiding van Frank Watkins daarin geslaag om die aanleg van die lyn finansiëel moontlik te maak. Die aanleg sou onder toesig van die NZASM geskied wat die opgelewerde spoorbaan teen betaling sou oorneem en eksploiteer.

In 1892 het die opmetings begin. Die kombinasie-Watkins het die uitvoering van die kontrak opgedra aan die aannemer Pettegrew & Co. Die lyn moes in Desember 1894 voltooi wees, maar groot oorstromings het ernstige vertraging veroorsaak. Die skade aan diverse brûe wat in aanbou was, het te groot vir die finansiële drakrag van die aannemer geblyk en die NZASM het die voltooiing van die lyn op hom geneem.

In Maart 1895 is die eerste gedeelte, van Kaapmuiden aan die Oosterlyn tot die stasie Avoca, voltooi. Op 1 April 1896 is die hele lyn tot Barberton vir verkeer oopgestel.

Die Barbertonlyn van 56 km is die kortste en mins bekende NZASM-lyn, ook omdat dit as deel van die Oosterlyn geëksploiteer is. Nietemin is ook hierdie lyn ryk aan NZASM-kenmerke. Weens die afwesigheid van 'n elektriese boleiding en die feit dat die lyn nog steeds enkelspoor is, het veel van die oorspronklike karakter behoue gebly.

Moeilikhede tydens die aanleg

Tydens die aanleg van die Oosterlyn en die Barbertonlyn was die blanke en nie te vergeete die swart werklui aan groot ontberings blootgestel. Hulle is in tentê of verplaasbare barakke gehuisves. Wilde diere was 'n groot oorlas en miljoene muskiete, miere en termiete het die lewe dikwels ondraaglik gemaak. Daar was maar min afleiding. Malaria en ander siektes het hulra tol geëis, maar danksy die inspanning van die Geneeskundige Diens van die NZASM het minder sterfgevälle voorgekom as wat dikwels beweër word; die gerugte dat die aantal dooies gelyk aan die aantal dwarslêers was, is dan ook skromelik oordrewe. Voorts was die werk veeleisend en het die harde klimaat dit erg bemoeilik. Die NZASM-gedenkboek-1895 vermeld dan ook tereg dat konstruksiewerke wat in Europa nie as merkwaardig groot werke beskou word nie, in 'n land soos Suid-Afrika waar hoë temperature en koors die werklui druk, waar gegronde vrees vir plotseling afkomende vloedwaters bestaan, waar werklui moet werk met hyskrane en materiale vir steigers wat van oorsee ingevoer moes word, wél groot prestasies is; al hierdie omstandighede het moeilikhede opgelewer en 'n tydsduur en bedrag aan geld geëis waarvoor mense elders verbaas sou wees.

1. Die Van Lennepstraat teenoor die Oranjehof in die Prinsloostraat te Pretoria is nie genoem na die NSASM-ingenieur nie, maar na Jonkheer Willem Frederik van Lennep wat in 1937-44 buitengewone gesant en gevolmagtigde minister van Nederland in die Unie van Suid-Afrika was en wie se gesantskap in die Oranjehof gevestig was. (Verwysing van C. de Jong).
2. Die Transvalers se soektog na 'n nie-Britse seehawe is deeglik beskryf deur Dr. D.W. Kruger, "Die weg na die see of die Ooskus in die Boerebeleid voor 1877, met besondere verwysing na die verhouding tot die Portugese", in *Suid-Afrikaanse Argief-Jaarboek*, deel een, Pretoria 1938. (Verwysing van C. de Jong)

**DIE OPRIGTING VAN DIE NZASM-MONUMENT OP
WATERVAL-BOVEN (1934) EN
DIE PRETORIASE HERDENKINGSFEESTE IN 1945
deur Kol. Dr. J. Ploeger**

Inleiding

In die jare wat aan die Tweede Wêreldoorlog (1939-1945) vooraf gegaan het, het in Pretoria 'n kragtige verenigingslewe van Nederlanders, oud-Nederlanders en gelykgesinde Afrikaners bestaan wat o.m. in die *Bond van Oud-ZASM Personeel* en die *Vereeniging van Nederlandsche Oud-Strijders* tot uiting gekom het. Die saamhorigheidsgevoel wat van hierdie organisasies uitgestraal het, was gedeeltelik gegrondves op die herinneringe aan gemeenskaplike belewenisse in die dae voor en tydens die Tweede Anglo-Boere-oorlog (1899-1902).

Onder hulle wat in dié jare binne die gesketste raamwerk op die voorgrond getree het, was o.a. die destydse voorsitter van die Spoorwegraad, mnr. Albert Kuit; die destydse Nederlandse konsul op Pretoria; mnr. W.J. Geerling; en C. Plokhooy, DTD,¹ die energieke redakteur-eienaar van die "*Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika gewijd aan cultureele en economische belangen. Onafhankelijk Nederlandsch orgaan*".

Hierdie tydskrif, wat elke veertien dae verskyn het, was o.m. die amptelike mededelingsorgaan van die plaaslike "*Nederlandsche Vereeniging*", die "*Vereeniging van Nederlandsche Oud-Strijders in den Boeren-oorlog 1899-1902*" en die "*Bond van Oud-ZASM Ambtenaren*".²

Sonder om ander gelykbesnaardes wat binne die raamwerk van die destydse patroon van samewerking op Pretoria geval het, te benadeel of te verontagsaam, het die reeds genoemde Albert Kuit ongetwyfeld - en na jare - reg op 'n hernude bekendstelling onder die jonger lesers.²

Albert Kuit was een van die sewe kinders van die winkelier Geerd Kuit en sy eggenote. Hy is op 9.4.1876 in die stadje Steenwijk, provinsie Overijssel, Nederland, gebore en het in 1885 saam met die ander gesinslede na Transvaal gekom. Die aanleiding tot die gesin se emigrasie was lotsverbetering.³ Geerd Kuit het eers met sy gesin op Middelburg en daarna in die distrik Wakkerstroom gaan woon. Daar het hy 'n belangrike rol in verband met die stigting en opbou van die dorp Volksrust gespeel. Albert en sy broer Roelof het hulle jeugjare nie ononderbroke op Volksrust deurgebring nie, maar 'n paar jaar in Nederland onderrig geniet. Na sy terugkeer tree Albert in diens van die NZASM om daarna o.m. as posmeester van Volksrust (1899) op te tree en die veldpos op die Transvaals-Natalse grens te organiseer.

Tydens die oorlog het hy sy plig gedoen en na die beëindiging van die vyandelikhede 'n tak van sy vader se saakwaarnemersfirma op Amersfoort begin. In 1904 is hy deur genl. Louis Botha gevra om te help om die *Het Volk-*

party te organiseer. In 1914 het hy aan regeringskant 'n klein kommando aangevoer maar later sy steun aan genl. J.B.M. Hertzog gegee. In 1924 het hy tot die oorwinning van die Nasionale Party in die distrik Wakkerstroom bygedra en in 1925 het sy benoeming as spoorwegkommissaris gevolg; tien jaar later word hy voorsitter (hoofkommissaris) van die Spoorwegaard.

Nadat hy die aftree-ouderdom bereik het, het Kuit o.m. as persoonlike raadgewer van die Minister van Spoorweë opgetree en hom na 1945 beywer om vir behuising vir teruggekeerde soldate en hulle gesinne te sorg.

Mnr. Kuit was o.m. lid van die Londense *Institute of Transport* en erevoorsitter van die *Bond van Oud-ZASM Ambtenaren* en kommandeur in die *Order of St. John*.

Sy liefde vir die verlede blyk o.m. uit talryke geskiedkundige toesprake en 'n viertal publikasies, t.w. *Transvaalse Verskeidenheid* (Pretoria, 1940); *Transvaalse Gister* (Pretoria, 1942); *Transvaalse Terugblikke* (Pretoria, 1945) en 'n *Kommando-prediker* (Pretoria-Kaapstad, 1948).

Hy sal ook onthou word as die voorsitter van die *Beweging 1652* wat daarna gestrewe het om die samewerking tussen Nederlanders en Afrikaners te bevorder. Ook het hy 'n belangrike rol in verband met die totstandkoming van die vooroorlogse *Bond van Burgers van die Zuid-Afrikaanse Republiek* en sy Vrystaatse eweknie gespeel. Uit die na-oorlogse jare dateer die *Afrikaans-Nederlandse Verwantschapsbond(band)*. Dié organisasie het, onder voorsitterskap van prof. dr. G.M. Pellissier, op 12.12.1949 'n byeenkoms van gelykgesinde Nederlanders, oud-Nederlanders en Afrikaners in die Pretoriase Voortrekkergedenksaal belê om saam oor die betekenis van Geloftedag en die Voortrekkermonument te besin.⁴

In 'n huldeblyk is o.m. in die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* verklar:

“Kuit was een der geboren Nederlanders, die zulk een groote en gezegende rol gespeeld hebben voor Zuid-Afrika en Nederland beide. Een der laatsten daarvan. Als zoodanig zal zijn roep onder ons in eerbiedige gedachtenis blijven”.⁵

Cornelis Plokhooy (Stad aan 't Haringvliet, Nederland, 28.2.1877 - Pretoria, 28.4.1964) het sy Transvaalse onderwysersloopbaan in 1897 begin, aan die Tweede Anglo-Boere-oorlog deelgeneem en in die oorlogsjare geheime sendings na Suid-Afrika in opdrag van dr. W.J. Leyds uitgevoer. Na die oorlog het hy geweier om die eed van getrouheid aan die Britse bewind af te lê, maar in die vroeë twintigerjare na Transvaal teruggekeer. Hy was die stigter van die reeds genoemde *Vereeniging van Nederlandsche Oud-Strijders*, redakteur-eienaar van die *Hollands Weekblad* (1933-1953), 'n bestuurslid van die *Nederlandsche*

Vereeniging te Pretoria en, wat sy blad betref, o.m. die kroniekskrywer van Nederlandse en Nederlands-Afrikaanse kulturele en dergelike bedrywighede, o.m. van geskiedkundige aard, in die Transvaalse hoofstad.⁶

Tenslotte verdien mnr. (later dr.) Willem Henry Jacobus Punt (Elandsfontein, 26.4.1900 – Pretoria, 22.5.1981) besondere vermelding met betrekking tot die organisasie en die verrig van verwante werksaamhede by geleentheid van die vyftigjarige herdenking van die amptelike indiensstelling van die spoorwegverbinding tussen Pretoria en die destydse Lourenço Marques. Dié feestelike herdenking is op 16.7.1945 op Pretoria gehou.

Die feit dat dr. Punt die seun van 'n NZASM-amptenaar, assistent-stasie-meester mnr. Jacob Punt, was, het ongetwyfeld 'n rol in verband met sy bereidwilligheid gespeel om 'n werklik grootse manifestasie te organiseer en foutloos te laat verloop. Burgemeester raadslid G.H. Brink het in 'n geleentheidstoespraak “de heer W. Punt, die met zooveel sukses als organisator van deze feesten had medegewerk” lof toegeswaai.⁷

1. Die oproep van burgemeester Sjoerd Alkema

In die uitgawe van 26.8.1933 van die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* is 'n brief van 'n sekere S.A. gepubliseer wat ongetwyfeld ouer lesers, en veral oud-NZASM-amptenare oor die inhoud en strekking daarvan laat nadink het. Later het dit geblyk dat die burgemeester van Ermelo (Transvaal), mnr. Sjoerd Alkema, die skrywer van dié brief met die volgende inhoud was.⁸

Mnr. Alkema het 'n tydjie gelede die begraafplaas op Waterval-Boven besoek en sowel grafstene as houtborde op grafte besigtig. Dié grafte was almal die laaste aardse rusplekke van Nederlanders uit die tyd van die NZASM en die meeste van die opskrifte was onleesbaar.

Aan die redakteur van die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* het die brieffskrywer gevra:

“Denkt U niet, dat het - indien mogelijk - goed zou zijn deze graven een beetje in orde te brengen? De Regering behoort toch ook hier te helpen. Deze personen waren toch ook pioniers van dit land, ten minste voor zover het de spoorwegen betreft”.⁹

Daar was, aldus mnr. Alkema, 'n redelik goeie grafsteen op die graf van wyle Pieter Ferdinandus, gebore te De Rijp, provinsie Noord-Holland, 1851 en oorlede op 3.1.1898. Hy was opsigter-masjinis eerste klas, in diens van die NZASM.¹⁰

In totaal het die besoeker ongeveer 18 grafte van Nederlanders, vyf van Italianers en een van 'n Oostenryker opgemerk.

Volgens Alkema was die name van die Nederlanders, wat nog leesbaar was, die volgende: M.W. Daams, van Blerik, Nederland, A.B. v.d. Hoeve, van Halle, Nederland Uilke van Dam, van Gorredijk, Nederland; H.G. du Buy, van Haarlem, Nederland; R.J. Been (onleesbaar), Nederland; Rudolf Heckman, van Scheemda, Nederland Willem Mensens, van Arnhem, Nederland; en J.J.H.K. van Nieuwmegen, van Neeritter, Nederland.

In die lys van oorledenes wat in besit van 'n boedel was, kom in dieselfde volgorde voor: Onder 14789/1898, Marthinus Wilhelmus Daams; onder 12879/1897, Anton Bernard van der Hoeve; onder 14241/1898, Uilke van Dam; onder 14487/1898, Hermanus Gerhardus du Buy; onder 14814/1898, Marthinus Johannes Renier Been; onder 16786/1899, Rudolf Heckman; onder 15724/1899, Willem Mensens; en onder 16851/1900, Johannes Jacobus Hendrik Karel van Nieuwmegen *alias* Neomagus.¹¹

Hierdie name was tydens mnr. Alkema se besoek nog leesbaar, maar hy het gemeen dat dit na die somer nie meer die geval sou wees nie, "daar het geverfd is op een paar plankjes".¹²

Die beroep wat mnr. Alkema op die redakteur gedoen het, het weerklink gevind. Laasgenoemde het met mnr. Alkema saamgestem dat die Suid-Afrikaanse spoorweë iets moes doen. Verder was hy van mening dat die manne wat hulle lewens in verband met die aanleg van die "Oosterlijn" gegee het, hulle werk onder die moeilikste omstandighede uitgevoer en 'n groot prestasie verrig het. Seker het hulle 'n behoorlik onderhoue graf verdien. Die redakteur sou mnr. Alkema se skrywe dan ook onder die aandag van hooggeplaaste spoorwegamptenare bring.

2. Die volgende stap

In Februarie 1934 kon die redakteur van die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* aan sy lesers meedeel dat, na aanleiding van die skrywe van mnr. Alkema en die naskrif van homself, mnr. Albert Kuit, kommissaris van Spoorweë en Hawens, Unie van Suid-Afrika, en dr. H.A. Lorentz, Buitengewone Gesant en Gevolmagtigde Minister van H.M. die Koningin van die Nederlande, gehoor gegee het aan die versoek van 'n groot aantal belangstellendes. Na oorleg met die Minister van Spoorweë en Hawens is deur bogenoemdes besluit om die gedagtenis van talle afgestorwe Spoorwegvoortrekkers van die NZASM langs die Oosterlyn vir die nageslag te bewaar deur 'n register aan te lê wat al die bekombare gegewens sou bevat. 'n Verantwoordelike spoorwegamptenaar op Waterval-Boven sou die register bewaar en ter insae lê. Verder is besluit om 'n gedenkteken op die NZASM-begraafplaas te Waterval-Boven op te rig. Die monument sou in die toekoms deur die S.A. Spoorweë versorg word. Die gedagte is ook uitgespreek dat oud-NZASM-personeel en ander belangstellendes in die geleentheid gestel sou word om die onthulling van die gedenkteken by te woon.¹³

Om die gedagte aan die oprigting van 'n monument te verwesenlik is belangstellendes aangespoor om hulle geldelike bydraes aan die Nederlandse gesantskap, Pretoria, of aan die redaksiekantoor van die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* te stuur.¹⁴

3. Die geldinsameling

Met betrekking tot die geldinsameling ten behoeve van 'n gedenkteken, wat aanvanklik op die NZASM-begraafplaas op Waterval-Boven sou verrys, is die beskikbare gegewens onvolledig. In Maart 1934 is intekenlyste vir bydraes aan die volgende persone, vermoedelik almal oud-NZASM-amptenare, gestuur. Belangstellendes kon hulle skenkings op die lyste aanteken en die geldelike bedrae aan die bewaarders van die lyste oorhandig. Hulle was:

G. Boonstra, Durban; W.F. Mondriaan, Aliwal-Noord; M.P. Barendsen, Kaapstad; C. Snoeck, Machadodorp; W. Offermeyer, Middelburg (Tvl.); A.D. Vellema, Potchefstroom; A.J. Vellema, Standerton; K. Tolman, Johannesburg; L. Braak, Pretoria; N. van Malsen, Pretoria; T.V.G. Papenfus, Johannesburg; J.W.C. Oudegeest, Heidelberg (Tvl.); J.N. Smink, Lindley; W.P. Diepraam, Dullstroom; en C. Plokhoo, Pretoria.¹⁵

Aan die begin van Mei 1934 was die gevraagde £30:0:0 vir die gedenkteken ingesamel.¹⁶

4. Die reis na Waterval-Boven, Komatipoort en Lourenço Marques

Terwyl die dagbladpers reeds vroeër berig het dat oud-NZASM-amptenare op 27.8.1934 in die geleentheid gestel sou word om met 'n ekstra trein van Pretoria na Waterval-Boven te reis

“om daar aanwezig te zijn bij de onthulling van een monument ter ere van de leden van het personeel van de N.Z.A.S.M., die bij de bouw van de Oosterlijn en in de jaren daarop onmiddellijk volgende, het leven lieten”,

het die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* dié heuglike mededeling in sy uitgawe van 11.8.1934 onder die aandag van sy lesers gebring.¹⁷

Na die verrigtings op Waterval-Boven sou die reis na Komatipoort voortgesit word en vervolgens sou 'n besoek aan Lourenço Marques op die program staan. Op 30.8.1934 sou die geselskap terug wees in die Transvaalse hoofstad. Die reis sou kosteloos aangebied word, terwyl die reisigers vir hulle maaltye en slaapplekke moes betaal of self voorsiening in dié verband moes maak.

Twee weke later kon die redakteur van die *Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika* berig dat meer as honderd persone aan die reis sou deelneem. Die reisprogram het soos volg gelui: 27.8.1934, 11.05 nm, vertrek uit Pretoria; 28.8.1934, 6.50 vm, aankoms op Waterval-Boven, onthulling van die monument; 28.8.1934, 12.15 nm, vertrek van Waterval-Boven; 28.8.1934, 5.30 nm, aankoms op Komatipoort; 29.8.1934, 6.04 vm, vertrek van Komatipoort; 29.8.1934, 8.00 vm, aankoms te Lourenço Marques; 29.8.1934, 5.30 nm, vertrek uit Lourenço Marques; 30.8.1934, 9.59 vm, aankoms op Pretoria.

Verder is meegedeel dat weens siekte van die Nederlandse gesant (dr. H.A. Lorentz) sekretaris H. van Wickevoort Crommelin van Berkenrode die gesant sou verteenwoordig. Verder sou 'n bekende inwoner van die hoofstad, kaptein V. de Waegenaere, in sy hoedanigheid as konsul van Portugal die reisigers vergesel om reëlins in Lourenço Marques te tref.¹⁸

5. C. Plokhoo se reisverslag¹⁹

Op 27.8.1934 het die "ZASM-trein" saans op die vasgestelde tyd van Pretoria vertrek. Eersteklas kompartimente, keurig versorgde rytuie, vriendelike hulpvaardigheid en die gevoel om tuis te wees het, gepaardgaande met die ywer waarmee na vriende deur die reisigers gesoek is, die tyd laat vlieg. Na 'n verkwikkende nagrus is die volgende oggend die omgewing van Dalmanutha gegaar. Na aankoms op Waterval-Boven het die reisigers Vierkleurdraagtekens ontvang en kon hulle die monument op die stasie, wat nog met die Unievlag en die Vierkleur aan die oë van nuuskieriges onttrek was, aanskou.

Onder die aanwesiges is o.m. mnr. Albert Kuit, voorsitter van die Spoorwegraad; gesantskapsekretaris H. van Wickevoort Crommelin van Berkenrode; mnr. T.H. Watermeyer, hoofbestuurder van die Suid-Afrikaanse Spoorweë; konsul kapt. V. de Waegenaere; ds. D. Rumpff, leraar van die Gereformeerde gemeente, Pretoria; en seremoniemeester G. Boonstra opgemerk.

Nadat die seremoniemeester die aanwesiges, o.a. 'n aantal Portugese uit Lourenço Marques, verwelkom het, het ds. Rumpff die verrigtings met gebed geopen. Vervolgens het mnr. Kuit 'n boodskap van die Eerste Minister, genl. J.B.M. Hertzog, voorgelees. In die boodskap het die Eerste Minister o.m. die Nederlandse intellek en materiële hulp beklemtoon wat die totstandkoming van die spoorweg gewaarborg en moontlik gemaak het.

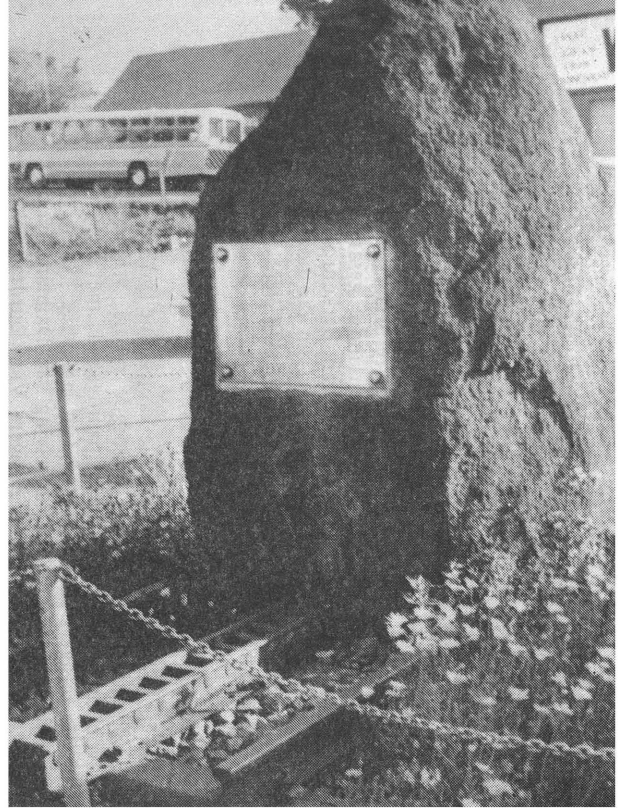
"Dit is dus gepas en onvermydelik dat op 'n dag soos hierdie, dankbare hulde gebring word nie alleen aan diegenes wat hulle lewe aan dié werk opgeoffer het nie, maar ook aan al diegenes wat deur hulle kraginspanning en toewyding die bou van die lyn - 'n monument van hulle kunde en deeglikheid - voltooi het, en wat ook op menig ander gebied 'n bevrugterende invloed uitgeoefen het op ons volkslewe".²⁰

ALBERT KUIT

Foto in *Transvaalse terugblikke*, van Albert Kuit, J.L. van Schaik Bpk, Pretoria 1945

Die gedenkklip met koperplaat met inskrip vir die personeel van die Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Spoorweg-Maatschappij (NZASM) wat by die aanleg van die Oosterlyn en die gebruik daarvan die lewe verloor het, onthul voor die stasie op Waterval-Boven op 28 Augustus 1934. Voor die klip lê 'n stuk van die tandradspoor wat in die NZASM-tyd Waterval-Boven en Waterval-Onder verbind het.

Foto: C. de Jong
1984

Daarna het mnr. Kuit meegedeel dat die Minister van Spoorweë, adv. Oswald Pirow, nie aanwesig kon wees nie en vervolgens die skare toegesprek en verduidelik op watter wyse onderskeie verbindings met Delagoabaai tot stand gekom het. Die aanleg van die Oosterlyn deur verkeersbaanbrekers het 'n groot aantal menselewens gekos. Verteenwoordigers van 'n twintigtal nasionaliteite, o.a. 239 Suid-Afrikaners, het die dienspersoneel gevorm van 'n Nederlandse en 'n sterk Nederlands-gekleurde maatskappy.

“Ons gedagtes staan nou stil by die eensame, onbekende en bekende graftes wat daar in die lang vlei voor ons lê, 'n vlei wat eindig by die graf van Louis Trigardt, aan die strand van die Indiese Oseaan.

Nogmaals bring ons hulde aan die bewuste en onbewuste stryderys vir die inspirasie van die Voortrekkers .....

En nou, ten slotte ook aan jou, ou NZASM, vaarwel. As 'n gesonde besighedsinrigting was jy die eer van Nederland en die eer van die ou Transvaal”.^{2 1}

Na hierdie slotgedagtes van 'n begaafde spreker het hoofbestuurder T.H. Watermeyer aan die woord gekom en o.m. by vroeëre spoorwegplanne en vertraagde omstandighede, soos klimaatsomstandighede, stilgestaan. Die Oosterlyn is op 2.11.1894 voltooi en die spreker het hulde gebring aan hulle wat alles geoffer het om die pad vir komende geslagte makliker te maak.

Daarna het gesantskapsekretaris H. van Wickevoort Crommelin van Berkenrode die monument, 'n los klip van meer as 20 ton gewig, namens gesant dr. H.A. Lorentz onthul. Op 'n koperplaat is die volgende opskrif aangebring:

“N.Z.A.S.M. Gewijd aan de nagedachtenis van het personeel die langs de Oosterlijn hun leven lieten”.

Skoolkinders het twee koelette van “Die Stem” gesing en in sy boodskap, wat deur die sekretaris voorgelees is, het gesant dr. H.A. Lorentz o.m. verklaar dat die herdenking nie alleen betrekking op Nederlanders in diens van die NZASM gehad het nie, maar op onderdane van verskeie lande.

Daarna is deur seremoniemeester G. Boonstra, wat in die verlede hoof van die afdeling “Weg en Werken” van die Oosterlyn was, 'n aantal kranse gelê. Kranse van die Unieregering, die Minister van Spoorweë, Pretoria-Afrikaners, die spoorwegpersoneel op Waterval-Boven, die Duitse regering, die Franse regering, die Nederlandse regering, die Portugese administrasie e.a., sommige versesel van boodskappe, is gelê.^{2 2}

Daarna het konsul V. de Waegenaere en oud-NZASM-hoofrekenmeester M.P. Barendsen die woord gevoer en het laasgenoemde dankwoorde aan die organiseerders gerig.^{2 3}